

KÜLÖNFÉLÉK.

Dr. Martineau Jakab, az angol unitáriusok híres papja és tanára, a „Manchester College“ theol. intézet volt igazgatója jan. 11-én Londonban meghalt 95 éves korában. Az egész Angliában mély megilletődéssel fogadták halála híréit. Nem csak az egyházi lapok irtak róla, hanem a „Times“ és a többi nagy lapok is terjedelmesebb cikkeikben méltányolták e huegenotta eredetű nagy író és kiváló embert. Temetése jan. 16-án ment végbe a közrészvét megható nyilatkozatával. Martineau neve ismeretes volt a külföldön is. Hazánkban folyóiratunk közölt több tanulmányt tőle és a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ adott közre munkáiból egyes részleteket. Életéről és munkáiról bővebb ismertetésben fogunk megemlékezni.

Sir Henry Tate. E név egy angol unitárius nagy jóltevőnek a neve, ki a mult év végén nyolcvanegy éves korában költözött el az élők sorából. Szorgalmas munkával és helyes számítással gazdag lett és gazdagságával együtt növekedett jótékonyága. Egyes gyülekezetek számára az aláírásoknál legkevesebb 2000 koronával vett részt. A „Manchester College“ oxfordi épületére 200.000 koronát, ugyanazon intézetnél a „szónoklattan“ tanári székére 100.000 koronát, s a Manchesterben levő Missionary-College-ben csakugyan a „szónoklattan“ tanári székére 100.000 koronát adott. Másnemű adományai is nagyon jelentékenyek: a „National Gallery of British Art“ épületét ő ajándékozta a nemzetnek; Liverpoolban és Manchesterben könyvtárakra és iskolákra több százezerre menő összegeket adományozott. Ezelőtt egy évvel báróságra emelték, melyet most tőle nagyobbik fia William Henry Tate (Liverpool) örököl. Sir Henry Tate unitárius papnak volt a fia.

Az angol unitáriusok templomépítési alapra gyűjtést indítottak a mi pénzünk szerint 240.000 koronáig. Ez összegből már 170.000 kor. kigyűlt. Sir Brunner, Sir Lawrence parlamenti tagok és Nettelfold 20—20 ezer koronát irtak alá. Az alap Londonra és környékére szól. Csakis itt szándékolt templomépítést fognak belőle segíyezni. Londonban az unitáriusoknak jelenleg 25 templomuk van. És hogy építési alapot teremtenek, az azt mutatja, hogy az angol fővárosban az unitáriusok száma folyton növekedik és új istentisztelet-helyekről kell gondoskodni.

Dr. Székely Ferenczet, a kitűnő magyar jogászt a király főügyészsége nevezte ki. A hivatalos esküt a budapesti kir. ítélő tábla teljes ülése előtt tette le, Varga Ferencz főügyész-helyet-

tessel együtt. Ez alkalomból Sárkány József kir. tábl. alelnök üdvözlő beszédében kifejezte az osztatlan elismerést, az általános helyeslést és megelégedést, melylyel a kinevezés a magyar jogászság nagy családjában s a hazai közvéleményben találkozott. „Hosszu évek során ismertem — mondotta — és becsülni tanultam azon tiszteletreméltó irányelveket, melyek önöket ezen közhasznú működésükben mindenütt és mindenkor vezérelték. Catói jellemük mellett, nemes szívük humanissmussát és emberszeretetét és mindenekfelett azt a hazafias meleg érdeklődést, melylyel a magyar igazságügy érdekei, hitele, jövője iránt, a nemzet jogéretének és törvénytiszteletének fejlesztése iránt annyi ügyszeretettel s a mi napjainkban — fájdalom — ritkaság, annyi nemes idealismussal viseltettek“. D. Székely Ferencz ezt a nemes idealismussát nemcsak mint jogász, hanem mint egyháztag, mint a budapesti egyházközségnek gondnoka is példás módon gyakorolja és buzgóságával az egyházközség vallásosságának ápolására, ügyeinek előbbvitelére a leghathatósabbán befoly.

A Yorki ügy. Angliában York városban a St. Saviourgate-i unitárius gyülekezet lelkésze agnosticizmust kezdett hirdetni. A gyülekezet több tagjának az ily szellemű prédikálás nem tetszett és két tag törvényszék elé vitte az ügyet, hogy tiltassék meg a választmányoktól, hogy a templom ily tan hirdetésére használtassék és hogy oly egyént alkalmazzon lelkésznek, a ki ily tant hirdet, mert a templom arra építettett, hogy „abban vallásos, jóérzesű keresztények jöjjenek időről-időre össze és ott vallásos istentiszteletet hallgassanak, vasárnap és más napokon“. Ez ügyben a legfőbb törvényszék közelebb döntött és bár a panaszolókat a költségekben elmarasztotta, a főkérdésre nézve kimondta azt, hogy a templom csakis keresztény vallásos célra használható. Eddig a yorki ügy. — Hanem a budapesti „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ ennél tovább megy és Cs. cikkirója, ki ezt az ügyet a lap olvasóival ismerteti, a következő megjegyzést fűzi a legfőbb törvényszéki végzéshez: „Természetes, ez a végzés nem állja útját a szellemi fejlődésnek. Az unitarizmus nálunk szombatosságra csapott át a multban s Angliában jelenleg agnoszticizmusba s hová fog még jutni, ki tudhatná azt?“ No lám! Bizony azt nem tudhatni, hogy mit hoz a jövő, de azt látjuk, hogy a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ cikkirója mit szeretne, hogy hozzon, mikor a yorki esetet e czim alatt tárgyalja: „Az angol unitáriusok pöre a legfőbb törvényszék előtt“; és azt is értjük, igen jól értjük, mit jelent a multa vonatkozás, hogy „az unitarizmus nálunk szombatosságra csapott át“. De hát a yorki ügy nem az összes angol unitáriusok pöre, hanem egy külön, magában álló eset, hiszen cikkiró is, ki tájékozva látszik lenni a dolgokról, tudhatná, hogy éppen az unitariusok soraiból szálltak leginkább sikra a Herbert Spencer agnosticizmusa ellen. És a szombatosságra hivatkozás? Ezt mi nagyon sokszor halljuk. Ha az unitarizmusról valami szépet mondanak, ha az unitarizmusról mások kedvezően nyilatkoznak, bizonyos, hogy az önök részéről mindjárt a szombatosságra történik hivatkozás. Hivatkozni hivatkozhatnánk mi is önöknél hasonló jelenségre és

pedig nem is a multban, hanem a jelenben mutatkozó jelenségre, hivatkozhatnánk az önök szombatosságára, „futkározó“ nazarénismussukra. Lehet, hogy a Kálvin dogmái közül mi nem egyet támadtunk, melyeket ma önök se fogadnak el merev formájukban. De arra nem emlékszünk, hogy valaha a calvinismusnak a nazarénismust, ezt a vallási visszafejlődést, bármely alakban feltudtuk volna.

Weingart. Mig Szászországban s Németország más részeiben a liberalis protestánsok szabadon prédikálhatják vallási meggyőződésüket, Hannover megszorításokat tesz a liberalis protestantizmussal szemben. Egy új Hossbach-féle pört támaszt. Ezelőtt mintegy husz évvel Hossbachot megválasztotta papjának Berlin egyik gyülekezete, de a porosz egyházkormány nem akarta szabadelvű nézetei miatt megerősíteni. Hossbach különösen a csodák ellen kelt ki, az oly csodák ellen, melyek a természet rendjébe bényulást jelentenek. Egész Németország theol. tudósai emelték fel szavukat Hossbach mellett s végre is hosszas halasztás után állásában megerősítettet. Ehez hasonló eset foglalkoztatja most Németország egyházi köreit, habár külső formáiban attól el is térő. Weingart osnabrückeri lelkész oly beszédeket tartott, melyekben a Jézushoz való imádkozás, az erendő bűn és más orthodox tanok ellen foglalt álláspontot. A hannoveri egyházkormány ezért hivatalától felfüggesztette. Mikor a tárgyalásról hazatért, hívei lelkesülő ragaszkodással és tüntetéssel fogadták. Azóta a Weingart-ügy Németországon napirenden van. Jeles egyházi férfiak, tudósok nyilatkoznak a hannoveri egyh.-tanács eljárása ellen, melynek „mértéke nem evangélikus, hanem római pápás jellegű, mely az evangéliumot betübirósággá és törvényszerű jogi codexsé alakította át.“ Az orthodox irányu lapok, a Weingart felfüggesztése felett örömlüknek adnak kifejezést. Dr. Szlávik a hannoveri egyh.-tanácsot úgy jellemzi, hogy az egyik zsinatján a személyes ördögről való tannal foglalkozott, s egyik tagja beigazolta, hogy „az ördögről szóló tan nem csupán az „egyház tana, hanem egyesén az Urtól származik.“ Hová fog eldőlni a Weingart ügye, fog-e emez egyháztanács engedni, erre a feleletet a legközelebbi jövő adja meg.

Róm. kath. autonomia. A magyarországi róm. katolikusok febr. 1-én és a következő napokon congressust tartottak Budapesten az autonomia ügyében. A congressusban részt vettek a püspökök és a róm. katolikusok világi képviselői. Több pártárnyalat volt: Ugron-párt, Horánszky-párt, Zichy Nándor-párt. A pártok közti különbségek kevésbé érdekelhetik a protestánsokat. De érdeklí az, a miben egyeztek. Mind a három párt egyezett abban, hogy a vallási és tanulmányi alapok a róm. kath. egyháznak, mint autonomikussá leendő testületnek rendelkezése alá bocsátassanak. A „Sárospataki Lapok“ erre nézve Bartha Miklós országgyűlési képviselőnek, ki a róm. kath. autonomia mellett irt, ezeket mondja: A képviselő ur az egyenlőség nevében követeli a r. katholicismus számára az autonomiát. Abban mindnyájan egyetértünk, hogy ma nincsen egyenlőség a róm. kath. és prot. felekezetek között. De hátha a r. kath. czélokra használt alapokat a r. kath. önkormányzat számára kiszolgáltatja az állam, akkor még kevésbé lesz

meg a kívánt egyenlőség. Talán ha a képviselő ur is a szívére teszi a kezét, nem fogja mondani, hogy autonomikus kormányzása egy óriás vagyonnak csak annyi erőt, befolyást és eszközöket biztosít a czélok elérésére, mint autonomikus kormányzása az emésztő szegénységnek! Mivel akarja hát a róm. katolicismus és protestantismus között ily módon felbillent egyensúlyt helyre állítani? Az egyenlőség elérésének csak két módja lehetséges. Az egyik a saecularizatio, a másik meg az, hogy tegyen az állam a protestáns felekezetek számára is olyan fundatiokat, a minők megilletnék. Ha a nemzetiségi egyházaknak rendelkezésükre állanak effélék, a par excellence magyar felekezeteknek illetén megsegítése sem döntené meg az állami rendet. „A képviselő ur jól tudja, hogy a protestantismus virágzása és hanyatlása mindig együttzállt vagy emelkedett a magyar nemzeti állam virágzásával vagy hanyatlásával.“ A congressus különben az ügy tanulmányozására előzetesen kiküldött bizottság javaslatát fogadta el általánosságban, Horánszky amaz indítványával, hogy a részletes tárgyalás előtt a bizottság lépjen érintkezésbe a legfőbb kegyúrral, a kormányval és a püspöki karral, hogy azoknak nézeteit megismerve foghaszanak a részletes tárgyaláshoz. Elfogadták azt az indítványt is, mely a kisebbség javaslatából vétetett, hogy a bizottság tárgyaljon az illetékes tényezőkkel az egyházmegyei autonomia megalkotása és a közvetlen választás behozatala iránt is.

„Los von Rom“ Németországban. „Los von Rom“ jelszóvá lett nem csak Ausztriában, hol politikai okok járulnak ehhez, hanem Németországban is, hol ilyen okok nincsenek azzal közvetlenül összekötvve. Németországon az utóbbi két tízévi alatt több mint 40.000 róm. kath. lett protestánsá. A „Los von Rom“ Franciaországban is terjedőben van. Belgium az ultramontanizmust, mely már az állam létét veszélyeztette, parlamentileg korlátozza és a protestantizmus számára biztosítékokról gondoskodik, úgy hogy Brüsszelben egy unitárius gyülekezet is fennállhat. Magyarországon? Itt mintha most akarna az ultramontanizmus divatba jöni! Bő köpeny alól osztja áldásait, melyekben soha még egy oszágra nézve sem volt köszönet.

Franciaországban a kormány kemény harcot kezdett a szerzetrendek ellen, melyekről, — a mint a napilapok írják — kétségbevonhatlan bizonyítékokat nyert, hogy államellenes üzemeket folytatnak. A nem engedélyezett szerzetrendeknek föloszlatását határozta el és egymásra idézeti törvény elé e nagy vagyonhoz jutott jámbor lelkű atyákat. A jezsuiták természetesen minden követ megmozdítanak, hogy az ítéletet meghiusítsák. A párisi érsek az államkormány iránti becsültségének mindjárt azzal adott kifejezést, hogy látogatást tett e szerzetes atyáknál és sajnálkozott s a „Croix“ szerkesztőségére meg áldását adta. De a párisi érseknél vannak a kormánynak még olyanabb ellenesei is. Waldeck-Rouseau miniszterelnök az aixi érsek és más püspököknek a fizetését lefoglaltatta. Ez intézkedésére a miniszterelnöknek az aixi érsek „La Croix“ czimű lapban egy levéllel válaszolt, melyből a napi lapok után közöljük a következő részletet: „Büszke vagyok arra, hogy

a kormány velem szigorubban bánik, mint kartársaimmal. Hogyha a minister azt állítja, hogy már Waldeck-Rousseau ur elődjei is megintettek, úgy fölszólítom, hogy bizonyítsa be ezt az állítását. Sohasem zavartam meg egyetlen szóval vagy egyetlen czélzással a világi hatóságokhoz való viszonyt, a vallásügyi miniszternek állítása tehát szemtelen, alávaló hazugság, otromba sértés, a melyet visszavágok szerzőjének arczába. Az, a ki az ország törvényét megsérti, Waldeck-Rousseau, mert ellopja tőlem fizetésemet, a mely a képviselőtestületek által többször elismert állami tartozást és kötelezettséget alkot, sőt miután konkordátumon alapul, még az adósságnál is több és államtörvénnyel ér föl.“ Az aix-i érsek ezután kijelenti, hogy Waldeck-Rousseau példáját követte és ő is irt a pápának. Az érsek a következő szavakkal fejezi be levelét: „A minister levele annyira impertinens, hogy azt hiszem, nem írta volna alá, ha annyi fáradságot vett volna magának, hogy előbb elolvassa. Megteszem ezt a mindenesetre platónikus főnutartást megyémenek, a katolikus Loirenak szenátoráért, a mely cseppet sem lehet büszke arra, hogy ezt az embert beválasztotta a szenátusba. Waldeck-Rousseau azzal, hogy járandóságunkat elrabolta, oly gyalázatos tettet követett el, a mely őt minden emberi nyelven diskvalifikálni fogja.“ Ily levelet aligha még kapott egy állam miniszterelnöke. De a francia kormány úgy látszik, szilárdan halad tovább kitüzött czéljában. Mit mutat az a körülmény, hogy számos francia congregatio, melyeknek fölösztatása legközelebb várható, a belga-francia határon házakat és telkeket igyekszik vásárolni, hogy vagyonát a köztársasági fiskus elől megmenthesse.

Dr. St. George Mivart róm. kath. lelkész a Londonban megjelenő „Fortnightly Review“-ben tanulságos cikket irt. Rámutat arra, hogy a tudomány előhaladása oly meggyőződések hozott létre, melyek az egyház dogmáival összeférhetetlenek, „ugy hogy egy tisztességes emberre nézve sem lehetséges, hogy e meggyőződését megtartsa és ugyanakkor tovább is alkalmazkodjék a régi hitvalláshoz.“ „Az egyházi tekintélynek módosítani kell.“ (Őszinte beszéd. — Vaughan bíbornokot azonban nem tudták fejtegetései meggyőzni és tudományos lelkészét a sacramentumok használatától eltiltotta mindaddig, míg igazhitűségéről bizonyítékot nyújt és visszavonja mindazt, a mi irataiban „az apostoli szentszék szerinti szent katólikus hit tanításával a hit vagy az erköles dolgaiban ellenkezik“.

Tanári vizsga. Pálffy Márton, kolozsvári főiskolánkban h. tanár a Ferencz József tudományegyetemen a tanári vizsgát dicséretes eredménnyel letette. — **Tudori szigorlat.** Balogh György ügyvédjelölt csakugyan a kolozsvári egyetemen az államtudományokból szép eredménnyel tudori szigorlatot állott és doctorrá avattatott.

Az ág. evangélikusok pozsonyi theol. akadémiaja a mult év végén elvesztette egyik tanárát. Pukánszky Béla idő előtt sirba szállt. Neve folyóiratunk olvasói előtt sem ismeretlen. Egy pár bibliai tanulmányát (Ezékiel, Zsoltárok) folyóiratunkban adta közre. Számos cikket irt a Tresztyénczky Ferencz pozsonyi ág. lelkész és akad. tanár

által szerkesztett „Ev. Egyház és Iskola“ című jeles lapba. S ezeken kívül egy héber nyelvtant. Munkálkodásában a szabadvizsgálódás elvét követte. Benne a tudomány egyik leghivebb munkássát vesztette el.

Agh Ferencz. Ritkúlnak a sorok, melyekbe a kik tartoznak, ifjuságukban tüzkeresztészen mentek át, a magyar szabadságért harcoltak, száműzetést szenvedtek s később tanulásukat kiegészítve tisztas állást vívtak ki maguknak. Agh Ferencz végig küzdötte a szabadságharcot s a száműzetésből hazatérve aztán ügyvéd lett s később járásbíró. Helyét mindenütt bétöltötte. Mint egyházttag, egyike volt a legbuzgóbbaknak, a főtanácsi gyűléseknek pontos látogatója. Melegen érdeklődött az egyházi ügyek iránt s a nép mivelődéségye szívében feküdt. Bánfy-Hunyad állami iskoláinak létrehozásában nem kis része volt s számos éven keresztül az isk. széki elnöki tisztet viselte. Kalotaszeg mivelt osztálya benne egyik legjobb tagját vesztette el s az unitarius egyház hű fiát.

Gyászshírek: *Simó János* tordai unitarius lelkész élete 33-ik s házassága 6-ik évében jan. 15-én elhalt. Haláláról a tordai eklézsia kebli tanácsa gyászjelentést adott ki, „a fájdalom őszinte érzetével jelenti, hogy szeretett lelkipásztora, a Jézusi hit, remény és szeretet buzgó apostola, a vallásos és társadalmi élet és munkásság hű bajnoka, egyh. tanácsos, egyh. köri jegyző, életének 33. lelkipásztorkodásának 12. évében mindnyájuk mély fájdalmára jobb létre szenderült“. Tordáról Kissolymosra szállították s ott helyezték nyugalomra. Péterfi L., Biri férjét s Simó Anna édes atyját gyászolja benne. — Szentmihályi *Agh Ferencz* ügyvéd, nyug. kir. járásbíró s egyháztanácsos, élete 77-ik, házassága 45-ik évében jan. 24-én megszűnt élni. Halálát neje Balázs Józefa s gyermekei: Agh Emma, özv. Bod Lászlóné, Agh Róza, Nagy Miklós gyógyszerész neje, Agh Vilma, Dr. Vass Péterné s Agh Ferencz, vasúti hivatalnok és nagyszámu rokonság gyászolják. — *Pál Mózesné*, szül. *Gothárd Krisztina* volt szováti unitarius lelkész özvegye, élete 81. özv. 7. évében jan. 13-án meghalt Gyaluban. Pál Berta, Kisgyörgy Sándor, unitar. esperes neje, Pál Róza, Kántor József körjegyző neje, édes anyjukat s Gothárd Sándor szováthi birtokos testvérét fájlalja az elhunytban. — *Létai Máté*, aranyosrákosi unitarius lelkész nagy csapás taláta, nejeének, *Csiphés Ilkának* élete 54-ik s házassága 28-ik évében történt elhunytában. — *Darkó József*, kolozsi nyug. tanító 85 éves korában febr. 11-én jobb létre költözött. Halála F.-Zsukon történt, honnan Kolozsra szállították. Darkó János kolozsi birtokos, Darkó Lajos gazdatiszt, Darkó Mária, Tóth Albert gazdatiszt neje édes atyjukat gyászolják benne s Kozma Pál, kolozsi birtokos közel rokonát. — *Péterfi Róza*, Végh Gyula m. á. vasúti ellenőr neje 46 éves korában elhalálozott Kolozsvárt évéi mély fájdalmára. Az elhunyt előbb néhai Török Sándor, sepsikőrispataki lelkésznek volt a neje.

A R A N Y K Ö N Y V.

Az „Ezredéves Emlékalap“-ra tett kegyes adományok.

(Huszadik közlemény.)

242. Barabás Dénes, Hódmező-Vásárhely.....	1	kor. — fill.
243. Jóváírt kamatokban 1899. jul.—decz. 1/2 évre	117	„ 42 „
244. Báró P. Horváth Kálmán főgondnok (4-szer)	100	„ — „
245. Magyar Zoltán Kolozsvár (2-szor).....	4	„ — „

Összesen: 222 kor. 42 fill.

Az előbbi 19 közl. összege: 4811 kor. 58 fill.

Együtt: 5034 kor. — fill.

Fogadják a szives adakozók adományaikért legmelegebb köszönetemet s egyszersmind legyen szabad egyházunk összes tagjainak becses figyelmébe ajánlani e nagy emlékü alap további gyarapítását.

Kolozsvárt, 1900. febr. 20.

FERENCZ JÓZSEF,
unitár. püspök.

Alapítvány a nagyajtai egyházközségben.

Ama buzgóság, ragaszkodás és szeretet, mely szent vallásunk érdekei iránt a Nagy-Ajtai egyházközség tagjai sorában az utóbbi időkben oly gyakran nyilvánult, egy újabb jelenségben erősítette reményünket a jövő iránt. A f. évi február hó 4 én tartott ekkleziiai gyűlésben, ugyanis, Dr. F e r e n c z y Géza helybeli ügyvéd ur, egyházunk egyik legkiválóbb tagja, egy 150 koronás alapítványt tett korán elhunyt kedves neje emlékének megörökítésére, „Dr. Ferenczy Gézáné szül. Kardos Mariska alapítvány“ czímen. Az alapító levél szerint, a tőke gyümölcsözőleg kezelendő, és növekedő kamataiból urvacsorai kelyhek és szószék-takarók szerzendők.

Dr Ferenczy ur egyházunk azon tagjai közé tartozik, kiknek nevei az egyház összes nemes irányu mozgalmaival összeköttetésben állanak. Jelen nemes adományával is egy új erősítő kapcsolatot teremtett ama biztató reménységünkre nézve, melyet egyházunk tanultabb elemei iránt szívünkben táplálunk.

Isten áldja meg őt jóindulatu munkásságában.

Nagy-Ajta, 1900. február 5-én.

LŐFI ÖDÖS,
lelkész.

Alapítvány az iszlói egyházközségben.

A teljesen alaptőke, s minden vagyon nélkül levő iszlói egyházközségnek nagy alapítványt tettek G y ö r f f y György és neje H a l á s z Anna iszlói lakos hitbeli afiai. kik is összes vagyonaikat, mint egy 20.000 korona értékben végrendeletileg az iszlói egyházközségnek hagyományozták; az abban körül irt feltételek és módoszatok végrehajtására kötelezvé az egyházközséget. A mit a midőn nyilvánosságra hozok, a határtalan hála és elismerés szavaival mondom :